

УСТОЙЧИВО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ С ВИСОКА КОНСЕРВАЦИОННА СТОЙНОСТ

ХРИСТИНА ЯНЧЕВА, АГРАРЕН УНИВЕРСИТЕТ – ПЛОВДИВ

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF THE AGRICULTURAL LANDS WITH HIGH CONSERVATION VALUE

CHRISTINA YANCHEVA, AGRICULTURAL UNIVERSITY – PLOVDIV

In Bulgaria as agricultural lands with high conservation value could be accepted 17 nature habitats according the Directive 92/43 of the EU. The main treats of these lands are connected with destroying pastures and meadows and turning into cultivated lands; bushes aggression, overgrazing and etc. The supporting measures by the National Agroecological Program will motivate farmers to apply practices that will provide conservation and maintaining of natural resources, biodiversity and landscape.

Интензификацията и специализацията на селското стопанство в Европа през последните години предизвикаха сериозно влошаване на биоразнообразието, увеличаване на замърсяването на водата и въздуха и ерозия на почвата. Качеството и плътността на биоразнообразието в земеделските земи и в полустествените пасища все още са много по-високи в Централна и Източна Европа, отколкото в Западна. Големият спад в животновъдството в Централна и Източна Европа предизвика нови проблеми по отношение на околната среда, изразяващи се в недостатъчно използване на пасищата, голяма част от които са с висока консервационна стойност, и поява на пустеещи земи. Поддържането и запазването на биоразнообразието в земеделските земи и подобряването на екологичното управление на фермите ще е предизвикателство пред фермерите през следващите години.

В Европейския съюз са въведени няколко механизма за намаляването на негативното въздействие от земеделието още през 80-те години, но първите целенасочени агроecологични мерки се въвеждат с Реформата на ОСП през 1992 г. От този момент нататък агроecологичната политика на ЕС придобива все по-нарастващо значение за Общата селскостопанска политика и нейният Втори стълб – развитието на селските райони. От 2000 г. агроecологичните мерки са единствените задължителни елементи на националните планове за развитие на селските райони на всяка страна-членка и кандидатка за членство в ЕС, като това изискване се запазва и за периода 2007-2013 г. [4].

България като пълноправна членка в Европейския съюз от 1 януари 2007 г. също се е ангажирала да прилага агроecологична политика, целяща опазването на природните ресурси в земеделието и селските райони. Националната агроecологична

програма (НАЕП), която ще се прилага, е по Приоритетна ос II на предложени нов регламент за Европейски селскостопански фонд за развитие на селските райони COM (2004) 490 заключителен (ЕСФРСП), който ще замени Регламент 1257/1999 за програмния период 2007–2013 г. [5].

Създаването и прилагането на агроекологични схеми, които да насърчат селскостопанските производители да използват природосъобразни практики в земеделските земи с висока консервационна стойност, е ефективно решение за намаляване на деградацията на земите в много извънградски райони.

Специфичните мерки [1], прилагането на които ще бъде насърчавано на национално и регионално ниво, са:

- Създаване на тревни буферни ивици на наклонени терени с подходящи многогодишни треви или тревни смеси, които имат висок противоерозионен и екологичен ефект. Те осигуряват добро убежище за някои видове диви животни и птици през периодите, през които площта е освободена от растителност или се извършват различни технологични операции като оран, торене и пръскане с хербициди, окопаване, жътва и др.
- Поясно земеделие – отглеждане на различни култури на ивици с определена ширина напречно на склона. Редуват се култури, които имат различно почвозащитно въздействие, като се отчита и ефектът им в сеитбообръщението.
- Мозаечен тип поясно земеделие – когато склоновете земи са разделени на множество парцели на отделни собственици. Разработва се обща схема за редуване на културите по парцели, така че да се осигури необходимата противоерозионна защита на отделния склон. Мозаечното разполагане на културите с различна почвозащитна ефективност или различен срок на засяване може да се прилага и за районите с проявление на ветрова ерозия.
- Сеитбообращения с участие на многогодишни тревни видове и култури със слята повърхност за предотвратяване на ерозията и натрупването на голямо количество растителни остатъци в почвата.
- Прилагане на зелено торене, мулчиране, въвеждане на междинни култури, използване на животински и други органични торове за увеличаване на органичното вещество и оптималната плътност на почвата.
- Намаляване на честотата на обработката на почвата през годината. Въвеждане на минимални и нулеви обработки, особено на площи застрашени от водна ерозия.
- Опазване на почвите и водите от замърсяване чрез изискване за минимални площи, покрити със зимни култури; задължително включване на бобови култури на най-малко 25 % от площта годишно.
- Преустановяване на изгарянето на растителните остатъци, за да не се нарушава почвеното микробно равновесие и да не се унищожава ентомофауната и флората.
- Фиторемедиация на засолен почви чрез отглеждане на култури, които извличат от почвата водоразтворими соли – рапица, еспарзета, люцерна.
- Използване на физиологично неутрални или алкални торове за ограничаване на киселяването.

Земеделски земи с висока консервационна стойност в България

Едни от най-ценните екосистеми в България са част от селскостопанските ландшафти, съществуващи в резултат на устойчиви земеделски практики, прилагани години наред.

Големи територии, заети от полуестествени тревни съобщества, приютяват видове и местообитания от национална, европейска и световна консервационна значимост. Те включват земеделски земи с висока консервационна стойност – планински пасища и ливади, крайречни влажни зони, крайбрежни дюни с тревна растителност, повечето от които са извън защитените територии. Голяма част от тези екосистеми се поддържат главно чрез екстензивно селско стопанство – паша на домашни животни и/или сенокос. Повечето от тях са разположени в непосредствена близост до обработваеми земи и пряко или непряко са повлияни от интензивни селскостопански дейности.

Около 350 000 ха полуестествени тревни местообитания в България са важни за опазването на биологичното разнообразие. Наличните данни показват, че полуестествените тревни съобщества са важни за поддържане популациите на птиците, гнездящи в тях и по-специално за опазването на световно застрашени видове като ливаден дърдавец (*Crex crex*), царски орел (*Aquila heliaca*), ловен сокол (*Falco cherrug*) и други [2].

Пасищата са единственият хабитат за лалугера (*Spermophilus citellus*), световно застрашен вид, който е основен хранителен ресурс за царския орел и ловния сокол. Световно застрашен вид бозайник, също свързан с тревните местообитания е пъстрият пор (*Vormela peregusna*).

Експертни оценки показват, че 17 типа природни местообитания, включени в Директива 92/43 на ЕС за опазване на природните местообитания, дивата флора и фауна могат да се приемат като земеделски земи с висока консервационна стойност [3].

Заплахите за тези местообитания, които водят до голяма загуба на биоразнообразие, включително унищожаване на консервационно значими видове и хабитати, са свързани с:

- Разораване на пасищата и ливадите и превръщането им в обработваеми площи;
- Обрастване с храсти, дървета, орлова папрат и др. поради липса на пашуващи стада;
- Нарушаване на режима на почвената влажност;
- Използване на неподходяща техника за коситба, балиране и извозване на сено;
- Преизпасване и преутъпкване на крайселските мери както и изхвърлянето на битови отпадъци на тези терени.

Специфичните изисквания за постигане на устойчиво стопанисване на териториите с висока природна стойност се определят в зависимост от типа на пасището или ливадата. Основните мерки за възстановяването и поддържането им включват [6]:

- Почистване на пасищата от камъни, дървесна и храстова растителност като се запазват отделни дървета или групи;
- Поддържане на подходящ режим на почвена влажност;

- Ограничаване на неблагоприятното въздействие на техниката при събиране и извозване на сеното;
- Извеждане на борбата с плевелите само с агротехнически методи;
- Използване на органични и минерални торове на естествена основа, вписани в Наредба 22/2001 за биологично производство на растителни продукти и храни от растителен произход и неговото означаване върху тях (изм. ДВ бр.10/10.02.2006), тъй като прилагането им е свързано с най-малко вредно действие върху наличното биоразнообразие;
- Подсяване с местни тревни видове на силно деградирани терени с ниска степен на тревно покритие както и на наклонени терени;
- Въвеждане на подходящ режим на ползване на пасищата, който включва умерена степен на натоварване, спазване на сроковете за начало и край на пашата, парцелна паша и др.

Стартирането на НАЕП ще бъде мотивация за селските стопани да продължат или възстановят определени земеделски практики, които да осигурят опазване и поддържане на природните ресурси, биологичното разнообразие и ландшафта.

Литература

1. Деградационни процеси на почвите и възможни мерки за устойчиво управление на земите в България, 2006. "Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите чрез прилагане на агроекологични практики"- Проект "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите", София,303.
2. Ботева, Д.,2005. Дискуссионен доклад "Анализ на възможностите за устойчиво управление на земите чрез прилагане на агроекологични практики"- Проект "Изграждане на капацитет за устойчиво управление на земите, с. 13.
3. Кавръкова В., Д. Димова, М. Димитров, Р. Цонев, Т. Белев (ред), 2005. Ръководство за определяне на местообитания от европейска значимост в България. Геософт ЕООД, София.
4. Kazakova, Y., 2005. Europe's Living Countryside: National Report for Bulgaria", Report Commissioned by WWF, SNM and LUPG.
5. Национална агроекологична програма на България (2007–2013 г.), МЗГ
6. Янчева Хр., 2006. Мерки за устойчиво управление на ливадите и пасищата в България, Сборник на докладите от Първи международен симпозиум "Екологични подходи при производството на безопасни храни", Пловдив, 317-321.